

ORGANIZAČNÍ FORMY

Zora Syslová

ORGANIZAČNÍ FORMY

Uspořádání vzdělávacího procesu, do kterého patří vytvoření prostředí i způsob organizace činností učitele a dítěte.

K nejužívanějším formám patří individuální, skupinová a hromadná (frontální).

- individuální
- skupinová
- frontální (hromadná)

DŘÍVE

- Převažující byla hromadná, frontální práce s dětmi realizovaná jako tzv. zaměstnání. Podle věku dětí bylo v dopoledních hodinách jedno, u předškolních dvě zaměstnání. Jejich délka byla určena s ohledem na věk dětí. Zaměstnání byla pro děti povinná.
- Obsah zaměstnání byl předem dán v rámci stanovené metodické řady v jednotlivých výchovných složkách podle Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy (1984). Výrazně byl založen na předávání hotových, často izolovaných poznatků dětem.
- Pokud se zohledňovala individualita dítěte, tak jen v omezené míře, snahou bylo dosáhnout u každého dítěte předepsaný „standard“.
- Skupinová práce byla uplatňována jen výjimečně, zejména při výtvarné a pracovní výchově, nebo ve smíšených třídách při rozdělení na tzv. „starší“ a „mladší“ děti.

NYNÍ

- vzdělávání má být důsledně vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí,
- rozvojové předpoklady a možnosti dětí předškolního věku vyžadují uplatňování odpovídajících metod a forem práce,
- významnou roli při učení sehrává spontánní sociální učení, založené na principu přirozené nápodoby,
- měly by být uplatňovány aktivity spontánní i řízené, vzájemně provázané a vyvážené,
- vhodnou formou řízené činnosti jsou didakticky zacílené činnosti, které mohou zpravidla probíhat v **menší skupině nebo individuálně**,
- styl vzdělávání v mateřské škole by měl být založen na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte,
- pedagog by měl být průvodcem dítěti na cestě poznání, ne tím, kdo je „úkoluje“ a plnění úkolů kontroluje.

(RVP PV, s. 4)

INDIVIDUÁLNÍ FORMA:

- má jasně stanovený cíl, záměr v rozvoji dítěte,
- vychází z dobré znalosti dítěte, z respektování jeho věkových a individuálních zvláštností,
- postup je u každého dítěte používán jiný, podle jeho potřeb a schopností,
- doba stanovená pro práci dítěte je volná, tzn. že trvá tak dlouho, jak dítě podle svých možností potřebuje ke zvládnutí zadaného úkolu.

SKUPINOVÁ FORMA:

- Jedná se o způsob, při kterém děti pracují ve skupinách o různém počtu (2-5).
- Skupiny mohou vznikat na základě různých hledisek. Tvoří je učitelka, nebo vznikají spontánně. Mohou být homogenní - skupinu tedy tvoří děti, které jsou na stejné, nebo podobné úrovni věkem nebo schopnostmi, nebo heterogenní - tedy smíšené.
- Skupiny mohou řešit buď stejné úkoly, nebo každá jiný úkol odpovídající její úrovni, případně se mohou při plnění úkolů střídat. Nejlépe jeho význam vystihují slova Vygotského „*Co dnes dokáže dítě ve spolupráci s druhými, dokáže zítra samo*“ (Fischer, 1997).

DŮSLEDKY

- rozvíjí schopnost spolupráce (kooperace),
- rozvíjí sociální dovednosti, které se uplatňují jak ve společné práci, tak i při vzájemné komunikaci,
- rozvíjí rozumové dovednosti v důsledku nutnosti vysvětlovat jeden druhému, domlouvat se, naplánovat a rozdělit si práci a řešit vzniklé problémy,
- uplatňuje se v ní vzájemná motivace a podpora pro činnosti v důsledku zájmu nebo nadšení celé skupiny, nebo jejích některých členů (obvykle vůdčí typy),
- umožňuje uplatnění dětí různého věku, schopností i inteligencí (7 typů inteligencí podle Gardnera),
- děti získávají nové poznatky a dovednosti (**kompetence**), procvičují a upevňují již získané poznatky a dovednosti,
- umožňuje učit se od druhých,
- připravuje pro budoucnost, ve které bude dítě potřebovat značnou schopnost týmové spolupráce.

HROMADNÁ FORMA:

- Jedná se o tradiční způsob vzdělávání, v němž učitelka pracuje hromadně se všemi dětmi ve třídě společnou formou a se stejným obsahem.
- Základním znakem je, že vzdělávací činnost ve třídě vede učitelka, která má vedoucí postavení, určuje a řídí jejich průběh.
- Práce je typická ve třídách vytvořených podle věku dětí stejné mentální úrovně. Všechny děti při ní plní vždy ve stejném čase stejné úkoly a postupují stejným, předem daným postupem. Jsou vedeny učitelkou krok za krokem a předpokládá se, že se všechny děti přizpůsobí. Pokud se tak nestane, jsou k práci donuceny.
- Ve skutečnosti se tyto děti projevují tak, že vyrušují nebo komplikují práci učitele a jsou „na obtíž“. Pro tento způsob se užívá označení frontální vzdělávání.
- Dnes již odborníci stále častěji poukazují na omezení, která hromadná forma při vzdělávání dětí přináší. Děti jsou převážně odkázány do role pasivních příjemců informací a vykonavatelů pokynů a učitelky musí vynakládat velké úsilí na jejich motivaci i udržení pozornosti.

NEVÝHODY:

- nezajišťuje dostatečně individualizaci, protože málo splňuje požadavek, důsledného vázání vzdělávání k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí,
- nenaplňuje princip vzdělávací nabídky, neumožňuje individuální volbu ani aktivní účast každého dítěte,
- zpravidla bývá založena na dominantní roli učitelky, na zadávání úkolů a kontrole jejich splnění,
- vede děti k téměř bezvýhradné poslušnosti.

DŮSLEDKY:

- nezájem velké části dětí, z nichž pro některé může být činnost příliš náročná, pro část naopak může být velmi jednoduchá, pro jiné neodpovídá jejich zájmům, takže je neupoutá,
- při nezaujetí děti vznikají problémy s jejich chováním, kdy se např. válejí, nebo jinými způsoby narušují činnost,
- učitelka pro zajištění realizace činnosti často volí neefektivní autoritativní způsoby komunikace (příkazy, zákazy, poučování, moralizování, někdy i výhrůžky),
- méně aktivní, uzavřené děti nemají šanci se prosadit, pasivně se podřizují a činnost sledují.

VHODNOST VYUŽITÍ:

- při zprostředkování společného zážitku dětí pro plnění cílů třídního programu (návštěva ZOO, zvířecí farmy v obci, lékařského střediska, obchodu, nádraží apod.),
- při plánování činností ve třídě, pokud do něho učitelky cíleně zapojují děti (zvyšuje se tím jejich aktivita a zodpovědnost při plnění vzdělávacích cílů),
- při řešení problému, který se týká **celé třídy** (diskusní kruh),
- při realizaci komunitního kruhu, pokud ho MŠ pravidelně využívá (jeho cílem je rozvoj vztahů, vytváření soudržnosti, pocitu sounáležitosti a přijetí pro každé dítě, vytváření bezpečného klimatu třídy).

HROMADNÉ ČINNOSTI V KRUHU

ANO či NE

- Diskuzní kruh
- Komunitní kruh
- Reflexní kruh
- Výukový kruh

DISKUZNÍ KRUH

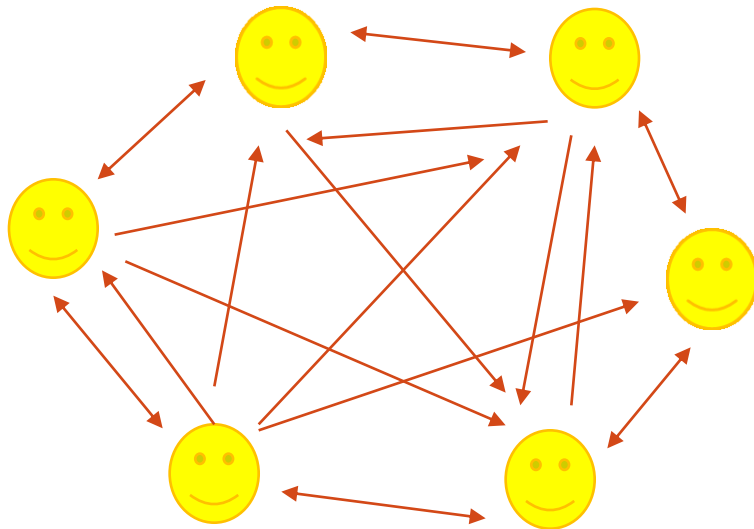
Diskuze je „otevřenou výměnu myšlenek, při níž si účastníci předávají informace a případně dosáhnou shody, spíše, než hledáním jedné „správné“ odpovědi“.

Pasch 1995

- Diskusi řídí a moderuje učitel.
- Děti se v jejím průběhu učí nejen argumentovat, vyjadřovat své myšlenky a názory na předkládanou problematiku, ale také naslouchat cizí názory a myšlenky.
- Diskuse by měla být konstruktivní, měla by vést k nějakým závěrům.

DISKUSNÍ KRUH

ÚLOHA UČITELE PŘI DISKUZI

1. Dát úvodní podnět k diskusi.
2. Poskytovat dodatečné informace.
3. Parafrázovat, shrnovat nebo porovnávat různé názory.
4. Dohlížet, aby se diskuze neodchylovala od tématu.
5. Reagovat na výroky žáků spíše přijetím, než chválou, nebo kritikou.
6. Vést diskusi k závěrečnému shrnutí nebo hledání kompromisu či konsensu.

KOMUNITNÍ KRUH (NIKOLIV KOMUNIKAČNÍ, KOMUNIKATIVNÍ ...)

„Pokud se učitel posadí s dětmi do kruhu, nejedná se automaticky o komunitní kruh“

Navrátilová in Wiegerová, 2015

- Původně psychoterapeutická metoda by měla být využívána k rozvoji vztahů mezi dětmi a vytvoření bezpečného sociálního prostředí.
- Sezení v kruhu by se měly účastnit všechny přítomné děti a pedagogové.
- Komunitní kruh není vhodné používat jako prostředek k řešení konfliktů a problémů ve třídě, mohlo by to ohrozit vzájemnou důvěru.
- Otázku či téma, o kterém se bude hovořit, zadává nejčastěji učitel, při pravidelném konání jsou později otázky a témata schopné navrhnout i děti.
- Otázky jsou kladeny vždy na obecné úrovni, ideálně v první, nebo ve třetí osobě množného čísla

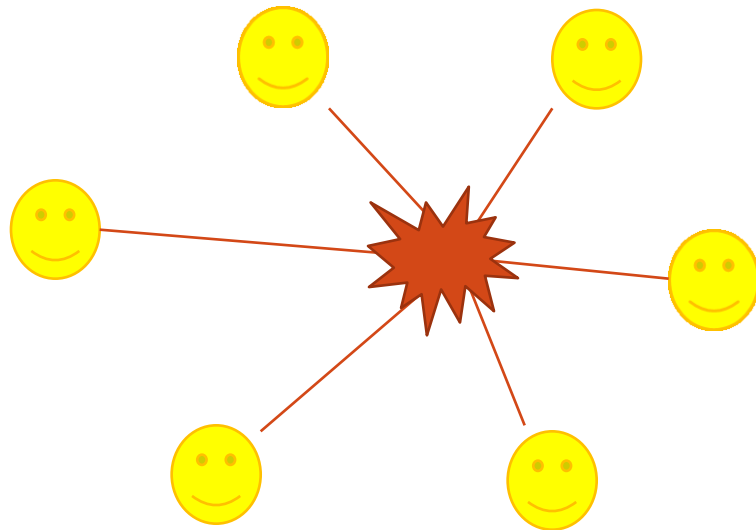
PRAVIDLA KOMUNITNÍHO KRUHU

- **Právo mluvit** – má v kruhu ten, kdo v ruce drží určený předmět (nejčastěji kamínek, korálek, mušličku ...), který je po kruhu postupně předáván. Ostatní (včetně učitele!) v tom okamžiku naslouchají, nekomentují sdělení ani jinak nepřerušují mluvícího.
- **Právo zdržet se** – pokud někdo, na koho právě přišla řada, nechce hovořit, bez vysvětlování předá předmět dál.
- **Vzájemná úcta, respekt** – komunitní kruh musí být bezpečným prostředím, ve kterém se děti učí důvěřovat.
- **Diskrétnost** – nevynášet ven, s čím se kdo v kruhu svěřil

Kopřiva, Nevolová, Nováčková & Kopřivová, 2015

KOMUNITNÍ KRUH

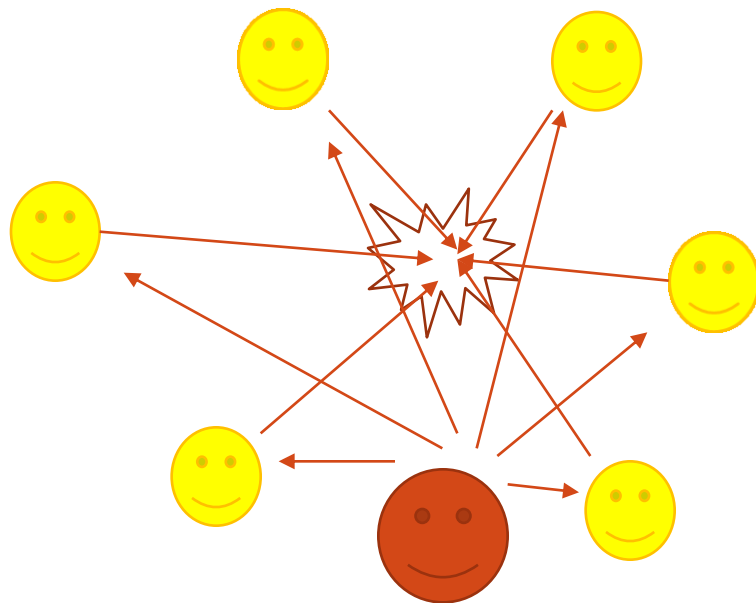

REFLEXNÍ KRUH

- Je jedním ze způsobů, jak uvádět do praxe účinnější formy hodnocení, např. sebereflexe/sebehodnocení.
- Vhodná organizační forma, sloužící ke zhodnocení a reflexi nějaké činnosti.
- Úloha učitele je obdobná, jako v diskuzním kruhu, je však komornější a předpokládá vzájemnou důvěru, stejně jako kruh komunitní.
- Děti v jeho průběhu mohou předkládat výsledky své práce – buď ve formě hotového výrobku, nebo komentují to, co dělaly, a tím se učí sebehodnocení.

REFLEXNÍ KRUH

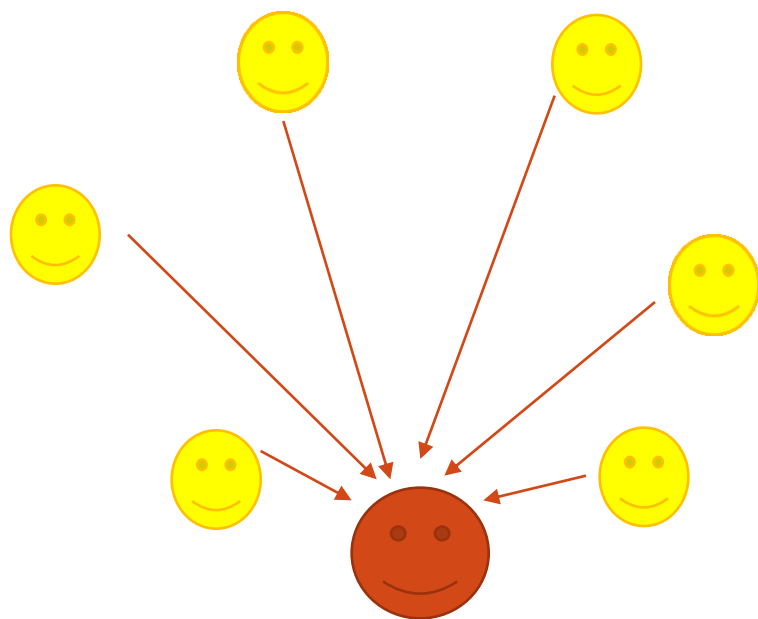
VÝUKOVÝ KRUH

- Jde v podstatě o interaktivnější formu frontálního vyučování.
- Učitel zde má řídicí roli, uděluje slovo (děti se např. musí hlásit) a vede komunikaci směrem ke stanovenému cíli vzdělávání.
- Princip výukového kruhu naplňují např.
 - asociační kruh - učitel může touto formou zjišťovat, co děti již o daném tématu vědí,
 - motivační kruh, při kterém jsou děti uvedeny do tématu,
 - ranní kruh – společné setkání, přivítání ...

Vždy je však nutné zvažovat vhodnost využití výukových kruhů v předškolním vzdělávání (při vědomí rizik, která obnáší)

VÝUKOVÝ KRUH

RIZIKA VYUŽITÍ VÝUKOVÉHO KRUHU

- Komunikace učitele probíhá směrem k dětem jednostranně, vzájemné interakce jsou zpravidla velmi omezené.
- Rizika tohoto způsobu vyučování jsou zejména
 - *v malém objemu žákovy řeči,*
 - *v malém prostoru pro aktivní učební činnost žáka obecně,*
 - *v orientaci učitele na žáka průměrného, tj. v nevýrazné individualizaci, atp..*

Vonková (in Vališová, and Kasíková, 2018)

